

הקליידוסקופ המוזהב

אור אהרון-ארנסט: זהב: ההורים, עמדה 2025, 121 עמ'

"מועקה דורשת דעת ופיכחון, הכרה בהיותנו פרט מתייחד בעולם. ללא הסבר למועקה נצא מדעתנו." (אור ארנסט, אניטה: עירהורים, עמ' 16)

בנובלה יש קריאה להתמסר להקבלות ולהרהורים הנובעים מן המבט דרך הקליידוסקופ המוזהב שהעמידה לנו בכישורונה אור ארנסט. חווית הקריאה בזהב דומה להליכה לאיבוד במובנה החיובי והרוחני, מסלול מפותל בן שבעים קטעים על משקל שבעים פנים לתורה. במילותיה: "דבריי מעתה ואילך נרות מרצדים בספינות חושך מורים 'שם, שם' במרחב אבוד" (עמ' 20). המסע המקוטע הזה אמנם מחולק לשלושה פרקים מובחנים (העוסקים באין, ביש ובמעבר) אך על הקורא לוותר על עוגנים מסורתיים. העלילה צומצמה למינימום, הזמן כמעט שאינו מוגדר (זולת אזכור שולי של מד צעדים) ויכול באותה המידה להיות זמננו וימי הביניים ובנוסף המקום והדמות בקושי שורטטו (מלבד התייחסות קצרצרה לנמל ביפו בהתחלה ולנהר הירקון באמצע). אלו

ויתורים משתלמים כיוון שהאקספרימנט ההגותי-מיסטי הזה מציג חווית קריאה שלא תשאיר אתכם משועממים.

קהל היעד הטבעי של הספר הוא מתעניינים במיסטיקה בכלל ובמיסטיקה יהודית בפרט. אם נדייק עוד יותר, הספר משתייך רעיונית לאוניו-מיסטיקה: אחדות בין חומר לרוח, בין סופי לאין-סופי. אין זה, מצד אחד, ספר ניו אייג' על איך להתחבר לעצמך ובר בבר להתכחש אל הנשגב ממך, ומצד אחר, אין הוא דן בסוד החוויה המיסטית, הגעה להארה, המצריכה לרוב "לסלק את 'האני' כדי להשיג שלמות" (עמ' 68). גם וגם, "לבער את הדואליות מקרבנו" (עמ' 66) – זה האתגר שלקחה על עצמה ארנסט והציבה אותו לקוראים.

"כתב זהב: החומר במהותו שורה בכל מצביו. אדם הוא חומר.

הן עינינו השופטות, איך לא תפלגו את אחדותנו הפנימית" (עמ' 66)

הספר הוא בבחינת קיצור דרך, פנורמה הגותית לעת מצוא מתוך הבנה שנפש האדם צמאה לעוד כלים להביט על קיומנו. יש כאן מכלול ידע מקיף וקישורים מעניינים בין תורות מן המזרח ומן המערב, גישור בין פילוסופיה דת ומדעים ובין אמנות ואומנות. פעמים אחדות הנימה היא למדנית מדי, אך ארנסט מפצה על כך באיכויות הפואטיות המובהקות של סגנונה השופכות צבע ומעניקות הנאה אסתטית.

הנה כיצד היא מתארת את זהב לראשונה, ברצף העלילתי המרכזי: "שתי אלומות אור, זרקורים צרים גליליים, הצליחו להבקיע ברווח שנוצר בין זרועותיו למותניו. בלכסונן שיוו לזהב מראה של חותר במשוטי שמש" (עמ' 29). בתיאורו זה כבעל הילה "כבציורי קדושים" (עמ' 29), בעודו מביט מבעד לחלון בחדרו ב"בית רפואות נפש" יש הבלטה של ייחודו וחוסר מובנותו מצדם של האנשים הרגילים.

אני נזכר מיד בסרט "דון חואן דה מרקו" (1994) בסצנה שדון חואן (ג'וני דפ) מסביר לפסיכולוג (מרלון ברנדו) שהוא מודע להיותו מאושפז במוסד לחולי נפש (כלומר נעשתה טעות, הוא בהחלט שפוי) ושמקצועו של בן שיחו הוא פסיכולוג. אך בו בזמן אין זה סותר שאותו אדם עבודו הוא למעשה דון אוקטביו כיוון ש"הוא רואה מעבר למה שגלוי לעין". בדומה לדון חואן, גם זהב עבר חוויות מעצבות. הראשונה שבהן, טביעה בים בגיל 20, שינתה באחת את "מלוא הבנתו" (עמ' 17) ובמהלכה "העולם והוא היו זרים זה לזה ושונים זה לזה, היו לאין" (עמ' 16). מאז ואילך זהב "יראה תבניות במקום שאיש אינו רואה" (עמ' 17). כמו דה מרקו, תהיה לו מציאות רבודה, אחדות הכל, שאינה מבטלת זו את זו, אלא מוסיפה שכבות. אבל בניגוד לדה מרקו, שעבורו זאת היתה מתנה משמים שמילאה אותו כל העת בחיות ובתשוקה (לשמחת הנשים שהוא פוגש), עבור זהב, יש כאן ייעוד שנושא עמו מידה לא מבוטלת של עול: דרישה לבירור המועקה או לפתרונה.

חלקים גדולים מהספר מוקדשים למספר נטול המין ושלל מקורותיו. מדי פעם בתוך הקטעים שזורים גם אפוריזמים מעוררי מחשבה שחתום עליהם זהב. רק בארבעה קטעים קולו של המספר נעדר לחלוטין: שני שירים מחורזים (להלן טעימה: "מוטב מפלט סתרים בהוד השיגעון", עמ' 27), אפוריזם אחד ומכתב ארוך של זהב לאמו.

המספר כמו מסובב את גליל הקליידוסקופ ויוצר השתקפויות (מסגרות פרשניות) של מה שנחוה על ידי זהב. אם עבור זהב, הטביעה בים היתה וזו למצב התודעתי הגבוה שלו, כלומר חלק מהבעיה, המספר כבר יציג את היבשה בתור אלגוריה לתקשורת אנושית, כחלק מהפתרון. זהב שתק במשך שנה בתחילת אשפוזו, עד שהגיע למחשבה כי "ייתכן שאנו ספינות בורדות מנווטות בים השתיקה הגדול" (עמ' 40). וזאת כחלק מ"רצון לקרבת גופים פשוטה ישירה" (עמ' 40), כלומר לעגון לצד ספינות אחרות, להתאהב. אך זהב מבין מניסיונו זה שהשתיקה, כלומר בידוד מרכיב בודד של השפה, אינה ממלכה בפני עצמה. וכאן מגיעה אלגוריה מרחבית של המספר. מילים ו"רווחי שתיקות" (עמ' 38) יוצרים גשרים בתקשורת, שניתן לטפס עליהם ולחצות מכשולים במרחב הבינאישי האופקי. ריבוי האמצעים (דיבור ושתיקה) הוא הפתרון והוא זה המשיב אותו, בעיקר תודעתית, חזרה לאדמה.

יחד עם הספר הזה ארנסט פרסמה גם את הרומן אניטה (1979 עמ') המתמקד באמו של זהב. על שניהם מתנוסס אותו דימוי של מלאך התוקע בצמד חצוצרות (בעיצוב מתי ארנסט), אלוזיה לפרשנות של המגיד ממזריטש לפסוק מספר במדבר (י, יב) המפותחת בנובלה: חצוצרה כשני חצאי צורה ללמדנו ש"דרך

כך פתח הדבר שבחרה ארנסט (קטע נ"ו) תמוה בעיני. השאלה הארספואטית – שלבטח תקסום לקוראים יוצרים – "מה הטעם?" – מתייגרת לנוכח העושר הזה. לחלק המתייחס לטעם שבחיים הארציים, שלרוב נעדר מהם מימוש הפוטנציאל הטמון בנו, יש כבר יותר הצדקה. אולי ארנסט התכוונה להמשיך את מנהגה מנמס (כרמל, 2015) שגם שם היה קטע כתוב היטב שעמד בפני עצמו כפתח דבר. ההברל הגדול הוא שהקטע על הגעגוע באותה נובלה לא העיב על המשך הקריאה.

אם כן כתיבתה של אור (בצרפתית: זהב) ארנסט בנובלה הזאת מאמצת אסתטיקה של העמסה. וזאת בניגוד לאסתטיקה שכה הטיב להגדיר דן בן-אמוץ בספרו כך: "לכתוב פשוט זה לא כל כך פשוט. הרבה יותר קל לכתוב מסובך והרבה יותר פשוט לעשות הצגות של כתיבה ספרותית מעודנת, כתיבה עמוסה דימויים עשירים ומילים אדירות מתוך גנזכי השפה" (זיונים זה לא הכל, זמורה-ביתן-מודן, 1979, עמ' 206). כתיבה עמוסה או מסובכת ודאי אינה פסולה, אלא עניין של סגנון ושל טעם ולא מהות. כשעוסקים בקיום האנושי, בפרוזה כמו בחיבור הגותי, לפשט יהיה לחטוא למטרה שלשמה התקיימנו. הסביכות ואי הבהירות נצרכים מטבע הנושא הנידון. רצוננו הפנימי (המקיים), שלנו הקוראים, יביא עמו את כל אורך הנשימה הנדרש, את היופי הלירי ואת החיבורים בין הרעיונות יניח כאריחים בפנינו הכתוב. כשהקליידסקופ הזה בידנו, נוכל להתבונן בו, חזור והבט, ככל שנחפוץ לחקור את העולם ואותנו.

הכיסוף, ההשתוקקות – ידביק אדם את החלקים בתוכו" (עמ' 70). הרומן והנובלה כשני חצאים, מתייחסים זה לזה ומאירים זה על זה. כך למשל הרומן כולל גם דיאלוגים (הגותיים) בין זהב לאימו וגם מזכיר את המכתב שמובא במלואו בנובלה: "בידי מכתב המיועד להיגלות בפניכם, אך לא, לא אוכל לעשות זאת, אתם לא תדעו דבר!" (עמ' 177).

הרומן, כמו הנובלה, עומד בפני עצמו, אך הקריאה בו עלולה להפיח את המסתורין של הדמות המיתית של זהב. ולכן המבקש לקרוא את שניהם מוטב שיתחיל מ"זהב". ולהלן דוגמה: לעומת ההסבר הטכני של שמו של זהב ברומן, בנובלה יש שילוב בין פילוסופיה למדע, כמנהג ארנסט בשני ספריה הקודמים, "החומר נושא אותי אל הרוח. הרוח אף היא חומר" (זה ציטוט מהספר הנוכחי | עמ' 111; קטע ס"ד). אנרגיה אינה הולכת לאיבוד, זהב החומר ימשיך להתקיים גם כרוח. פיסיקה ומטאפיסיקה מתמזגות, אחדות ההפכים.

אם לשאוב השראה מדברי המספר בשבחי הידיעה ובגנות הרציונליזם: "כמו הרמנו רשת בלב אגם ועימה שלל דיגים מסוגים שונים [...] ברגע שבו נשלפה הרשת מן המים היא לכדה עבורנו בו־זמנית את השלל כולו", הרי שבאמת קשה (בלתי אפשרי, טוענת ארנסט) להעביר את חווית הקריאה במילים. הדבר דומה, בהקצנה, להורדה של מאגר ידע עצום בחלקיקי שניות ישר למוחנו (ע"ע הדמות של ג'ק אוניל בסדרה "סטארגייט"). יש צורך בזמן רב, אולי חיים שלמים לעבד זאת. בדיוק בשל